

DANILO KIS

Ladányi István:

Regényes Utazás

Figyelmeztetem: minden lényeges. D. K: Fövenyóra. 180. p. Én nyomorult, kettészakadt
Énem. D. K: Fövenyóra. 169. p.

Kerkabarabás, 1942. IV. 5.

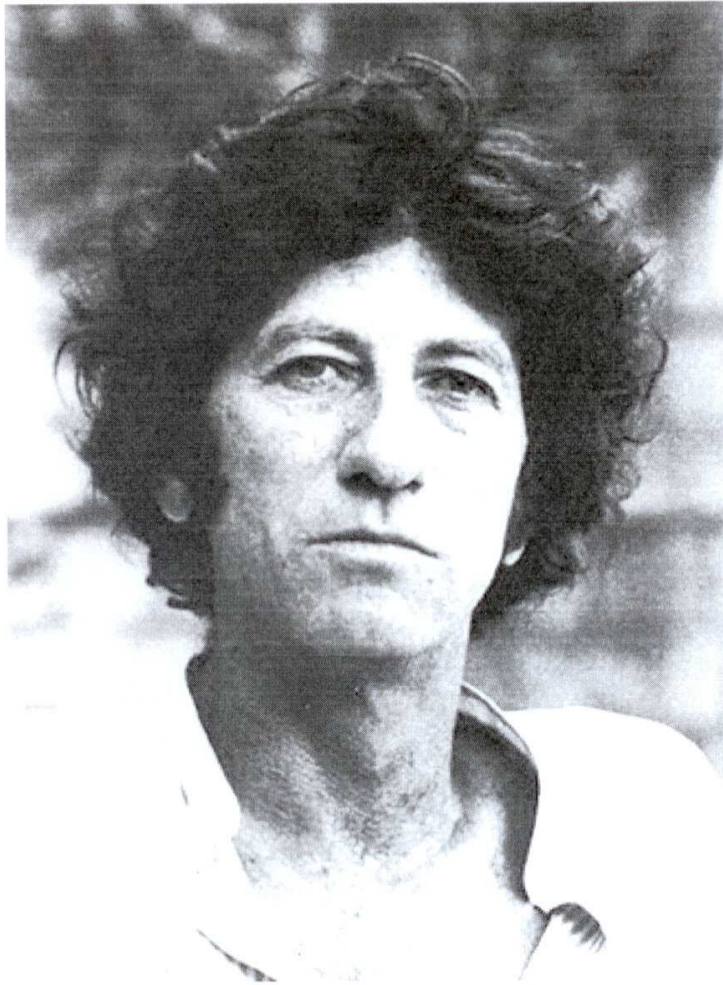
Kedves Olga! Rövidre szabott leveledre, melyet Babival küldtél a rendesnél is hosszabban válaszolok, mert hála legyen a nagy Teremtőnek az íráshoz témáról gondoskodtok. Egy kis rémregényre is bőven adtok anyagot, amelynek a következő címet adhatnám: "Díszfelvonulás a háremben"; nagy "A feltámadás ünnepe a kerkabarabási zsidó kúrián". Ezzel kezdi a nagy, kockás árkus papírra a pontos hivatalnok szép írásával írott levelét Eduard Kiš (Kiss Ede, szül. Kohn). "Most ismét az asztalnál van, egy pillanatig mozdulatlanra meredve. Majd belső zsebéből kockás papírlapokat, hosszú kutyanyelveket vesz elő, s odateszi az újság tetejére. A papírlapok hosszában vannak kettéhajtva, mint az iratokat szokták, de nincsenek még egyszer, keresztben is megtörve." (Fövenyóra. 16. o.) A magyarul írott levelet ismerhetjük a Fövenyórából, ugyanis Kiš néhány apró, de a könyv erővonalai szempontjából meghatározó változtatással mintegy függelékként vagy összefoglalásként beépíti a regénybe. Az író hagyatékában lévő levélbe most az első oldal fénymásolata erejéig betekintheünk. Az eredeti levelet olvasva úgy érezzük, mintha illetlenséget követnénk el, mintha olyan levelet olvasnánk, amelyet nem nekünk címeztek. Mintha belépnénk a regénybe, és magunk olvasnánk el a főhős levelét, nem pedig az elbeszélő közvetítésével. (Tatjana levele szép női kézírással. Vajon franciául vagy oroszul írta?) Akár egy számítógépes játékban: belépünk a történetbe, és magunk kezdünk el tájékozódni ebben a világban, tárjuk fel magunknak, hiszen mindaz, amit megtudunk, a regényhez tartozik, csak a megírt szöveg kapujából korábban nem láthattuk. Be kell lépnünk ezen a kapun, körül kell tekintenünk, betájolni magunkat, hol is vagyunk, aztán elindulni.

KISS DÁNIEL (DANILO KIS) 1943 MAGYAR IGAZOLVÁNY KERKABARABÁS

Vonattal szerettem volna érkezni, stílusosan. Megérkezni Zalaegerszegre, ahonnan Kiss Ede vasúti inspektor pályája indult. "Apám Észak-Magyarországon látta meg a napvilágot, és kereskedelmi akadémiát végzett bizonyos Virág úr szülőhelyén, aki Joyce úr kegyelméből Leopold Bloom néven híredül el." - írja a Manzárd 1983-as kiadásában lévő születési anyakönyvi kivonat (rövid önéletrajz) c. függelékben. De sehogy se találtam olyan járatot a menetrendben, amellyel alkalmasan utazhattam és időben érkezhettem volna. Kénytelen voltam autóbusszal útnak indulni. A vasúti és az autóbussz-menetrend természetesen külön kötetekben van. Ki is vállalkozna arra manapság, hogy egy könyvben megírja az autóbusszok, vonatok, hajók és repülők indulását, érkezését. Ilyesmi csak a regényekben létezik. Zalaegerszeg. Tavaly jártam itt először. Zala megye. Már megtanultam: a megyehatárok folyton változnak. Mede: határok. Stalno se menjaju. Akkor átutazóban voltam. Veszprém volt az úti célom, illetve nem is volt úti célom, egyáltalán nem volt célom, csak a továbbiakig mentem oda, valahová. Akkor Lentiből érkeztem, vonattal. Lentiig kocsival hoztak Celjéből. Celjéig autóbusszal utaztam Ljubljánából, akárcsak Ljubljána Triesztből. Csak a Szarajevó és Trieszt közötti távot tettem meg repülön, Szarajevóba autóbussz vitt Újvidékről, oda Szabadkáról vonaton jutottam el.

Nem tudnám pontosan megmondani, mire is vállalkoztam, eredetileg csak le kívántam ellenőrizni néhány adatot Danilo Kiš édesapjáról. Azt még kevésbé tudom, hogy mi is lett belőle. Szándékomból, a nyomozásból. Mintha megváltozott volna a viszonyom a tíz narancssárga kötethez (BIBLIOTÉKA SVJETSKI PISCI - DJELA DANILA KIŠA; A Globus, Zagreb - Prosveta, Beograd. Tisak: ČGP DELO, Ljubljana. 1983). Kerkabarabás. Mostanában ezt a különös nevet mormolom. Talán az lesz a legjobb, ha szépen sorjában megpróbálom leírni mindazt, ami történt. Meg az emlékezetem működésének (és az írás lehetőségeinek) megfelelően leírom, amit tudok, megtudtam, megjegyeztem. Kis Eduard, Kohn Ede

DANILO KIS (KISS DÁNIEL) 1935-1989

VILÁGHÍRŰ ÍRÓ ÉS MŰFORDÍTÓ.

1942 ÉS 1947 KÖZÖTT CSALÁDJÁVAL (APJA EDE, ANYJA MILICA ÉS NŐVÉRE DANICA) KERKABARABÁSON ÉLT. ITT JÁRT ELEMISKOLÁBA.

KERKABARABÁSON TÖLTÖTT GYERMEKÉVEIT, EMLÉKEIT, LEGRÉSZLETESEBBEN A "FÖVÉNYÓRA" CÍMŰ KÖNYVÉBEN ÍRTA MEG. SZÁMOS ÍRÓ ÉS KRITIKUS SZERINT EZ A LEGJOBB ALKOTÁSA.

MŰVEIT TÖBB MINT 30 NYELVRE LEFORDÍTOTTÁK,

TÖBB IRODALMI DIJ- ÉS NEMZETKÖZI KITÜNTETÉSBEN RÉSZESÜLT.

2008-BAN A "FÖVÉNYÓRA" ALAPJÁN MAGYAR FILM KÉSZÜLT RÓLA

Kerkabarabás.

Egy helység neve Zala megyében. Magyarországon. A Fövenyóra legfontosabb helyszíne Kiš a Fövenyórában említi hőse, Eduard Sam születési idejét: "Az áldozat születésének éve, hónapja és napja (a jegyzőkönyv folytatásában). Ezernyolcszáznyolcvankilenc július tizenegyedik." Ezt megerősíti az iskolai anyakönyv, és a helyszínt is megadja: Barabás. A hosszú utazás végén mindig ott van a tenger. Vagy hazautazunk... Az otthon: Kerkabarabás. Danilo Kiš, Kis Dániel, Dani.

Volt egyszer egy Danilo Kiš nevű híres író. Szerb író, aki Párizsban élt. Tudott magyarul is. Történetek keringtek róla. Fel-feltűntek a könyvei. Novellája egy Esterházy-könyvben. És tudott magyarul. Fordítások. Úgy tűnt, már mindenki ismeri. Megvettem műveit tíz kötetben. 8000 dinár. Alkalmi vétel a Nolit könyvesboltban. A SPENS-en, Újvidéken. 1985. talán. És már azt hittem, én is ismerem. Mert tanultuk: csak a leírt szöveg a fontos. A textus. Aztán jött a kaland az Iskolában Kőszegen: "NON EST VOLENTIS, NEQUE CURRENTIS, SED MISERENTIS DEI." És már előtte más kalandok. Helyek. Mondjuk Trieszt. Joyce úr eljutott az Adriára. Mi a lényeges? "Figyelmeztetem: minden lényeges." Mindig azzal kezdődött bennem az írás, ha gondolkodtam róla, hogy "Tulajdonképpen...". Tulajdonképpen nem is. Tulajdonképpen csak... Aztán az atléta halálában kerestem egy mondatot. Ezzel a szóval kezdődik a regény. "Tulajdonképpen az Állami Sportkiadó kért meg róla, hogy valami emlékezésfélét szerkesszek az életéről, ne hosszút és főképp ne túlságosan szakszerűt." Lelepleződtem. Causa scripti: mások kértek, én magamtól nem szóltam volna. Mentegőzés, benevolentia. Aztán a mondat, amit kerestem, valójában kettő: "... ez még nem az a könyv, amit írni szeretnék róla. Tétova adatgyűjtés inkább..." Nem tudok átlépni a tényeken. Zalaegerszegre érve még mindig a híres író után kutattam. A levéltárban elmondtam jövetelem okát. A téma nem volt ismeretlen. Tudták, hogy Danilo a megyéhez kötődik. A volt múzeumigazgató foglalkozott is vele. Egy telefon, és hallom az adatokat: "igen, vannak iratok, innen származott az apa, aztán '42-ben onnan jöttek ide." Hát igen, valóban híres író. De ezek itt másképp beszélnek róla. Más az ott meg az itt. Onnan ide. Ez már nem a leírt szöveg. Itt éltek ezek az emberek. A hang mondja: "általában egyeznek a nevek a regényben és az iratokban." Tehát Zala megye. Zalaegerszeg. Kerkabarabás. Nem itt van ugyan Virág úr szülőhelye, mégis regénytér. Textuson belül vagyunk még? "E1 még a tanító nénije." A Danilóé? "Igen. Itt, Egerszegen." Néhány sikertelen telefon. Napok. 1993. január 18-án érkezem újra. Felhívom a nénit. "Igen. Igen. A Kis Dániel. Okos, értelmes fiú volt. Ott laktak a rokonoknál. Mi lett velük? Egyszer, már később felkeresett. Most mi van vele?"

Délután egy órára megyek hozzá. Tömbház. I. emelet. Két percet kések. Egy néni a körfolyosón. Egy másikkal beszélget, aki az ajtóban áll. Kérdezem. Ő az. Vendel Zoltánné Szigeti Irén. A tanító néni a Korai bánatból. Apró, száraz asszony. Mutatja, merre menjek.

"Emlékszem rá. Nagyon szegények voltak. Egy kubikos szobában laktak az apja nővérénél. Tudja, mi az a kubikos szoba?"

"Én önkaratomból, és hogy független legyek, kiváltam testvérhúgom háztartásából. Ez idő szerint a családommal együtt a melléképületben lakom, amely nem más, mint volt istálló." (Fövenyóra. 180-181. o.)

"Szegény, visszahúzódó fiú volt. Meglátszott az öltözködésén is, hogy nagyon szegények. Pedig a többiek is szegények voltak. Nagyon sajnáltam. Próbáltam kedves lenni hozzá, sokszor megdicsértem. A többiek féltékenyek voltak. Tudja, milyenek a gyerekek."

"A nővérét Danicának hívták. Szép kislány volt. Az anyjuk nem tudott jól magyarul. Törte a magyart."

A néni 1929-től 1949-ig tanított Barabáson. A férje vasutas családból való. Végül iskolaigazgató lett belőle. Német-orsz szakos tanár. Hadifogolyként megjárta Szibériát. A néni most 85 éves. 1908-ban született.

...A tenger és a szárazföld találkozását jelző zezugos vonal mentén, a fák zöldjében apró kis házak egy rakáson, sematikusak maguk is: faluk fehér, tetejük piros." (Fövenyóra, 29. o.) A tenger vagy Kerkabarabás.

"Aztán egyszer már felnőttként meglátogatott. Egy vasárnap délelőtt volt. Képviselő voltam akkor. 1963-tól 1972-ig voltam képviselő. Dióskálban kellett előadást tartanom. Bejött hozzám egy fiatalember, magas, jóvágású fiatalember volt, és megkérdezte tőlem: `Mond-e Önnek valamit az a név, hogy Kis Dániel?' `Jó Isten, Dani, te vagy az?' Megkérdezte, hogy elkísérhet-e az előadásra. És ott maradt végig az előadáson. Elmondta, hogy író lett. `Megírtam , ám az Irénke nénit!' Mondtam neki, hogy büszke vagyok rá, hogy író lett belőle. `Én meg Irénke néniére vagyok büszke, hogy képviselő lett.'

Aztán még egyszer Kerkabarabásról. "Nagyon szegény falu volt. Sok árverést láttam. Mi is mindig rántott levest ettünk. Segítettek bennünket a falusiak. Daniék sógora sem volt gazdag. Egyszerű falusi bótos. Boros Gyula kereskedő. Egyszerű szatócsboltja volt. Tudja, olyan kis bolt, csengő volt az ajtón, csengett, hogyha vevő érkezett. Sarkon állt a ház. Azóta lebontották."

*DANILO KIS SIREMLÉKE
BELGRÁD (Újtemető-Aleja velikana)*

"Emlékszem a Danira. Látom a kis rövidnadrágjában. Szomorú volt a szeme... Durva volt a gyerekekhez az apa. Azt hiszem, ivott. Nagyon zárkózott kisfiú volt. Amikor meglátogatott, akkor már egészen más volt. Magabiztos. Jó fellépésű. Látszott rajta, hogy sikeres."

.....A hosszú utazás végén mindig ott van a tenger. Vagy hazautazunk... Az otthon: Kerkabarabás. "Ha az ember - a kutya éles hallásával megáldott ember - alkalmas pillanatban földre tapasztaná a fülét, valami halk, alig hallható csörgedezést hallana, olyan, mint amikor vizet öntenek át egyik edényből a másikba, vagy mint amikor a fővenyóra homokja pereg - valami ilyesmit lehetne hallani, valami ilyesmit hall a földre tapasztott fül, miközben a gondolat lefűr a föld mélyébe, átfúrja a földtani rétegeket egészen a mezozoikumig és paleozoikumig, sűrű agyag- és homokrétegeken hatol át, mint valami gigászi fa gyökérzete, le, mélyen, iszap- és kavicsrétegeken át, kvarc- és gipszrétegeken át, elpusztult kagylók és csigák rétegein át, halpikkelyek és csontvázak turgás rétegein át, teknőcök és tengeri csillagok és csikóhalak és tengeri herkentyűk csontvázain át, borostyánkőből és finom homokból álló rétegeken át, tengeri füvek és a humusz rétegein át, algák és gyöngyházfényű kagylók sűrű rétegein át, mészkőrétegeken át, szénrétegeken át, ember- és állatcsontvázak rétegein át, koponyák és lapockák rétegein át, ezüst- és aranyrétegeken át, cinkérc- és piritrétegeken át; mert itt fekszik valahol, alig néhány száz méter mélyen a Pannón-tenger teteme, amely még nem halt meg egészen, csak le van fojtva, szorítva a rászúlyosodó, mind újabb és újabb föld ég kőrétegek alatt, a homok-, agyag- és gyantarétegek, az állati és emberi tetemek, a halott emberek és halott műveik tetemei alatt, csak le van szorítva, mert évezredek óta, lám, még mindig lélegzik a hullámzó búzatenger szalmaszálain, a láposok nádszálain, a krumpli gyökerein át, még nem halt meg egészen, csak ránehezdedtek a mezozoikum és a paleozoikum rétegei, mert lám (földtörténeti időszámítással mérve), már néhány órája, néhány perce lélegzik, igaz, hörögve és nehezen, mint a bányász a rászakadó gerendák, támfák meg az izzadó, súlyos széntömbök alatt; amikor az ember a földre hajtja a fejét, s fülét odatapasztja a nedves agyaghoz, akkor - különösen ilyen csendes éjszakákon - meghallhatja a föld zihálását, elnyújtott halálhörgését." (Fővenyóra. 35/36. o.) megoldotta a problémát.